

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону України «Про внесення змін до
Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо
приведення положень Закону у відповідність до Рішення
Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020)»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII (далі – Закон № 1401) до Основного Закону України було внесено низку змін, зокрема в частині функціонування найвищої інстанції судової гілки влади – Верховного Суду України. Зокрема, його назва була замінена на «Верховний Суд». Після набрання чинності Законом № 1401, яким були внесені відповідні зміни до Конституції України, Верховний Суд набув статусу найвищого суду у системі судоустрою України (частина третя статті 125 Основного Закону України).

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, прийнятий на виконання положень Закону № 1401, передбачив ліквідацію Верховного Суду України та створення нового органу державної влади – Верховного Суду. Зокрема, ним було встановлено, що протягом дванадцяти місяців з дня набрання чинності цим Законом:

- 1) утворюється Верховний Суд у порядку та у складі, що визначені цим Законом;
- 2) призначаються судді Верховного Суду за результатами конкурсу, проведеного відповідно до цього Закону.

Верховний Суд створюється на матеріально-технічній базі Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України.

З дня початку роботи Верховного Суду у складі, визначеному цим Законом, Верховний Суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України припиняють свою діяльність та ліквіднуються у встановленому законом порядку (пункти 4, 5, 7 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII).

Було розпочато ліквідаційну процедуру щодо Верховного Суду України, і 21 червня 2018 року до реєстраційної справи Верховного Суду України було внесено запис щодо початку припинення Верховного Суду України як юридичної особи. Ліквідаційна процедура стосовно Верховного Суду України досі не завершена.

Проте, Конституційний Суд України 18 лютого 2020 року ухвалив Рішення № 2-р/2020 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень пунктів 4, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25 розділу XII „Прикінцеві

та перехідні положення“ Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (далі – Рішення Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020), яким визнав, що:

- «вилучення слова «України» - власної назви держави - із словесної конструкції „Верховний Суд України“ не вплинуло на конституційний статус цього органу державної влади» (абзац перший пункту 7 мотивувальної частини Рішення);

- зміни до Конституції України «не були спрямовані на припинення діяльності та ліквідацію Верховного Суду України як органу державної влади через вилучення слова «України» - власної назви держави - із словесної конструкції „Верховний Суд України“ (абзац третій пункту 7 мотивувальної частини Рішення);

- «Закон № 1401 не порушив принципу інституційної безперервності функціонування найвищого інституту судової влади, який після набрання чинності Законом № 1401 продовжує діяти під назвою „Верховний Суд“ (абзац четвертий пункту 7 мотивувальної частини Рішення);

- «оскільки судді Верховного Суду України є суддями найвищого суду, закріпленого у Конституції України, враховуючи незмінність їх статусу, законодавець має передбачити спеціальну процедуру та критерії оцінювання цих суддів» (абзац четвертий пункту 12 мотивувальної частини Рішення);

- «перейменування закріпленого в Конституції України органу - Верховного Суду України – не може відбуватися без переведення суддів Верховного Суду України на посади суддів Верховного Суду, оскільки немає відмінностей між юридичним статусом судді Верховного Суду України та судді Верховного Суду, а вилучення слова «України» - власної назви держави - з словесної конструкції «Верховний Суд України» не може бути підставою для звільнення всіх суддів Верховного Суду України або їх переведення до іншого суду, тим більше суду нижчої інстанції» (абзац другий пункту 13 мотивувальної частини Рішення).

У зв'язку з такою аргументацією, Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, зокрема такі положення розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення»:

- пункту 7 «та ліквідуються» в частині Верховного Суду України;
- пункту 14 «судді Верховного Суду України»;
- пункту 25 (пункт 2 резолютивної частини Рішення).

У резолютивній частині свого Рішення (пункт 5) Конституційний Суд України рекомендував Верховній Раді України невідкладно привести положення законодавства у відповідність із цим Рішенням.

Проте досі Верховною Радою України не забезпечено виконання цієї рекомендації, а відтак не усунуто інституційний дуалізм, пов'язаний із одночасним існуванням двох юридичних осіб публічного права – Верховного Суду України та Верховного Суду.

При цьому невирішеним є питання продовження суддівської кар'єри для 9 суддів Верховного Суду України та 48 суддів вищих спеціалізованих судів України, які з 5 грудня 2017 року не здійснюють правосуддя, і ця проблема потребує вирішення на законодавчому рівні.

Відтак, є нагальна необхідність прийняття закону, який би забезпечив приведення Закону України "Про судоустрій і статус суддів" від 2 червня 2016 року № 1402–VIII у відповідність Рішенням Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020, а також дозволив би врегулювати питання продовження суддівської кар'єри вищезгаданих суддів Верховного Суду України та суддів вищих спеціалізованих судів.

2 грудня 2020 року Комітет Верховної Ради України з питань правової політики прийняв Рішення про створення робочої групи щодо розробки законопроекту про врегулювання питання суддів Верховного Суду України та суддів вищих спеціалізованих судів (співголови – народні депутати України С. Демченко та Д. Маслов). Окрім законодавців, до робочої групи увійшли також судді Верховного Суду України, Верховного Суду, Вищого адміністративного суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, представники Міністерства юстиції України, суддя Європейського суду з прав людини, експерт проекту Євросоюзу «Право-Justice», професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Т. Шевченка та інші.

Робочою групою напрацьовано комплексний законопроект, покликаний забезпечити приведення Закону України "Про судоустрій і статус суддів" від 2 червня 2016 року № 1402–VIII у відповідність Рішенням Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020 і водночас – урегулювати питання продовження суддівської кар'єри для суддів Верховного Суду України та суддів вищих спеціалізованих судів.

2. Мета законопроекту

Метою законопроекту є приведення положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у відповідність до Рішення Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020, а також усунення інституційного дуалізму щодо подальшого функціонування найвищої інстанції судової гілки влади в Україні – Верховного Суду, врегулювання питання продовження суддівської кар'єри для суддів Верховного Суду України та суддів вищих спеціалізованих судів.

3. Загальна характеристика та основні положення законопроекту

Зміст законопроекту враховує правові позиції, вміщені в Рішенні Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020.

Відповідно, законопроектом передбачаються комплексні взаємоузгоджені зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у частині забезпечення функціонування Верховного Суду.

Зокрема, цим Законом вирішується проблема одночасного існування двох юридичних осіб – Верховного Суду України та Верховного Суду. Передбачається, що Верховний Суд України як орган державної влади перейменовується у Верховний Суд та продовжує діяти як найвищий суд у системі судоустрою України. Верховному Суду передається матеріально-технічна база Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України.

Зміна найменування Верховного Суду України на Верховний Суд є самостійною підставою для внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та інформаційних систем органів державної влади.

Судді Верховного Суду України, обрані на посади в установленому законом порядку до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII, з дня початку роботи Верховного Суду у складі, визначеному цим Законом, продовжують здійснювати свої повноваження як судді Верховного Суду відповідної спеціалізації.

Відповідність займаній посаді суддів Верховного Суду України, які продовжують здійснювати свої повноваження як судді Верховного Суду, має бути оцінена протягом шести місяців з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо приведення положень Закону у відповідність до Рішення Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020)» за процедурою та критеріями, визначеними пунктом 7-3 Розділу XII "Прикінцеві та перехідні положення" цього Закону.

Судді Верховного Суду України, які до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо приведення положень Закону у відповідність до Рішення Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020)», пройшли перевірки на відповідність займаній посаді, передбачені законами України, повторному кваліфікаційному оцінюванню не підлягають.

Судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України мають право брати участь у конкурсі на вакантні посади суддів Верховного Суду у відповідних касаційних судах у складі Верховного Суду у порядку, визначеному цим Законом.

У разі якщо кандидати з числа суддів мають однакову позицію за рейтингом, визначеним за результатами кваліфікаційного оцінювання для участі у конкурсі на посаду судді Верховного Суду, при всіх інших рівних умовах перевага надається судді, який має більший стаж роботи в судах касаційної інстанції чи Верховному Суді України.

Судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України мають право звернутися до Вищої ради правосуддя із заявою про переведення без конкурсу до визначеного суддею апеляційного суду незалежно від наявності у такому суді вакантних посад.

Рішення про переведення судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України приймається Вищою радою правосуддя без рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не пізніше, ніж через тридцять днів із дня надходження заяви судді про переведення.

Заява про переведення має бути подана суддею Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України не пізніше тридцяти днів з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо приведення положень Закону у відповідність до Рішення Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020)».

У разі неподання заяви у зазначений строк Вища рада правосуддя без рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України вирішує питання про переведення судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України до апеляційного суду відповідно до вимог статей 53 та 82 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402 «Про судоустрій і статус суддів».

Судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України, переведені до судів нижчого рівня, а також судді, які виявили бажання звільнитися у відставку, прирівнюються за статусом, у тому числі за рівнем соціально-побутового забезпечення, до суддів Верховного Суду, за рівнем грошового забезпечення із коефіцієнтом 0.85 базового розміру посадового окладу.

У разі недостатності у відповідному суді вакансій, необхідних для переведення суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України, кількість таких вакансій підлягає збільшенню в порядку, встановленому цим Законом, для забезпечення їх переведення.

Судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України, які до набрання чинності цим Законом пройшли кваліфікаційне оцінювання за критеріями компетентності, професійної етики та доброчесності, повторному кваліфікаційному

оцінюванню не підлягають. Судді, які продовжують приймати участь у триваючих конкурсах на зайняття вакантної посади судді, у разі завершення ними проходження кваліфікаційного оцінювання та підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у рамках процедури такого конкурсу, повторному кваліфікаційному оцінюванню не підлягають.

При звільненні у відставку незалежно від займаної на момент звільнення посади суддям Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України гарантується збереження статусу судді відповідно Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України та призначення щомісячного довічного грошового утримання у розмірі та в порядку, передбаченому цим Законом, виходячи з розміру суддівської винагороди, що обчислюється з базового розміру посадового окладу судді Верховного Суду з урахуванням коефіцієнту 0.85.

В подальшому питання видачі документів щодо зазначених в даному пункті суддів, які стосуються призначення довічного грошового утримання та перерахунку грошових сум на утримання їх у відставці, покладається на Верховний Суд. Довідка щодо перерахунку грошових сум на утримання їх у відставці видається, виходячи з розміру суддівської винагороди, що обчислюється з базового розміру посадового окладу судді Верховного Суду з урахуванням коефіцієнту 0.85.

Судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України, яким призначено розмір щомісячного довічного грошового утримання відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010р., №№ 41-45, ст. 529; 2015 р., №№ 18-20, ст.132 із наступними змінами), мають право на здійснення перерахунку щомісячного довічного грошового утримання у порядку та розмірі, визначеному частиною третьою статті 142 цього Закону, виходячи з розміру суддівської винагороди, що обчислюється з базового розміру посадового окладу судді Верховного Суду з урахуванням коефіцієнту 0.85, починаючи з 18 лютого 2020 року.

Після виходу у відставку зазначених у даному пункті суддів, їх особові справи підлягають зберіганню у Верховному Суді.

За заявою судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України поданої до Верховного Суду суддівська винагорода упродовж одного місяця підлягає перерахунку з урахуванням коефіцієнту 0.85 до посадового окладу судді Верховного Суду з 01.01.2020 року, а суддям, що підтвердили здатність здійснювати правосуддя у відповідному касаційному суді у складі Верховного Суду – з моменту

прийняття відповідного рішення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

Одночасно, пропонується внести зміни до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №31-32, ст. 263 із наступними змінами), доповнивши Закон новим Розділом VII «Особливості державної реєстрації зміни найменування Верховного Суду України на Верховний Суд у зв'язку з ухваленням Рішення Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020». У ньому пропонується встановити, що:

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020 Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII було змінено найменування Верховного Суду України на Верховний Суд.

Реєстраційна справа Верховного Суду України є первинною, а всі реєстраційні дії/записи в Єдиному державному реєстрі, вчинені щодо Верховного Суду, та документи, на підставі яких було проведено відповідні реєстраційні дії/записи, є невід'ємною складовою частиною реєстраційної справи Верховного Суду України.

Рішення Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020 є підставою для вчинення у десятиденний строк з дня набрання чинності цим Законом таких дій:

- керівник апарату (виконуючий обов'язки керівника апарату) Верховного Суду України приймає наказ про внесення змін до відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі щодо зміни найменування «Верховний Суд України» на «Верховний Суд» та забезпечує негайну державну реєстрацію відповідних змін;

- керівник апарату (виконуючий обов'язки керівника апарату) Верховного Суду України невідкладно звертається до державного реєстратора суб'єкта державної реєстрації, уповноваженого на зберігання реєстраційної справи Верховного Суду в паперовій формі, з копією Рішення Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020 для внесення до Єдиного державного реєстру запису про скасування реєстраційної дії від 21 червня 2018 року щодо початку припинення Верховного Суду України, а також подальших реєстраційних дій, що зумовлено перейменуванням Верховного Суду України на Верховний Суд;

- державний реєстратор суб'єкта державної реєстрації, уповноваженого на зберігання реєстраційної справи Верховного Суду України у паперовій формі, у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», вносить до Єдиного державного реєстру записи до реєстраційної справи Верховного Суду України:

1) про скасування реєстраційної дії від 21 червня 2018 року щодо початку припинення Верховного Суду України (у тому числі з вилученням

запису про ліквідацію/припинення Верховного Суду України як юридичної особи), а також подальших реєстраційних дій, що зумовлено перейменуванням Верховного Суду України на Верховний Суд;

2) про перейменування Верховного Суду України на Верховний Суд;

державний реєстратор суб'єкта державної реєстрації, уповноваженого на зберігання реєстраційної справи Верховного Суду, у порядку, встановленому цим Законом, вносить до Єдиного державного реєстру записи про скасування всіх реєстраційних дій, проведених щодо Верховного Суду (у тому числі вилучення запису у реєстраційній справі Верховного Суду щодо його реєстрації як юридичної особи), із подальшим перенесенням відповідних записів до реєстраційної справи Верховного Суду України, що вважається перейменованим на Верховний Суд.

Ведення реєстраційної справи Верховного Суду як окремої юридичної особи припиняється. Всі подальші записи щодо Верховного Суду, вчинені на виконання положень цього Закону, вносяться до реєстраційної справи Верховного Суду України, перейменованого на Верховний Суд.

Рішення державного реєстратора суб'єкта державної реєстрації, уповноваженого на зберігання реєстраційної справи Верховного Суду, щодо скасування всіх реєстраційних дій, проведених щодо Верховного Суду як юридичної особи (у тому числі вилучення запису у реєстраційній справі Верховного Суду щодо його реєстрації як юридичної особи), набирає чинності з моменту припинення ведення реєстраційної справи Верховного Суду як окремої юридичної особи.

Рішення державного реєстратора суб'єкта державної реєстрації, уповноваженого на зберігання реєстраційної справи Верховного Суду України, щодо запису до реєстраційної справи Верховного Суду України про його перейменування на Верховний Суд набирає чинності з моменту припинення ведення реєстраційної справи Верховного Суду як окремої юридичної особи.

У перехідних положеннях Закону пропонується також установити, що:

- рішення Пленуму Верховного Суду, в тому числі щодо обрання Голови Верховного Суду, заступника Голови Верховного Суду, рішення зборів суддів касаційних судів у складі Верховного Суду, в тому числі щодо обрання голів касаційних судів у складі Верховного Суду, заступників голів касаційних судів у складі Верховного Суду, а також інші юридично значимі дії, вчинені та/або прийняті Верховним Судом як державним органом до дати набрання чинності цим Законом, зберігають свою чинність;

- зміна найменування Верховного Суду України як юридичної особи на Верховний Суд не тягне за собою припинення правочинів, укладених Верховним Судом як юридичною особою до набрання чинності цим Законом, у тому числі зміну правонаступництва Верховного Суду;

- перейменований Верховний Суд України у Верховний Суд як юридична особа є правонаступником усіх прав і обов'язків Верховного Суду як юридичної особи, підстави для виникнення яких існували до вчинення

реєстраційних дій, передбачених Розділом VII Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань».

4. Стан нормативно-правової бази у зазначеній сфері правового регулювання

Регулювання правовідносин у зазначеній сфері здійснюється Конституцією України, законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень законопроекту не вимагає додаткових видатків з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття Закону

Прийняття відповідного Закону забезпечить виконання рішень Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020, яким він визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення Закону України "Про судоустрій і статус суддів" від 2 червня 2016 року № 1402–VIII, надасть змогу належним чином організувати роботу найвищої інстанції судової гілки влади в Україні – Верховного Суду та врегулювати на законодавчому рівні питання продовження суддівської кар'єри для суддів Верховного Суду України та суддів вищих спеціалізованих судів.

Народні депутати України

**С.О. Демченко
Д.В. Маслов**

ЕАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Демченко Сергій Олексійович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000002B1F2F00CF368E00
Дійсний до: 13.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 244д9/1-2021/145333 від 28.04.2021

